

KARELIA AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tiina Karppinen

”Tykkäätkö sinä minusta?”

KIINTYMYSSUHDEHÄIRIÖISTÄ JOHTUVAT ONGELMAT SIJAISHUOLLON
ARJESSA

Opinnäytetyö
Toukokuu 2013

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2013
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
(013) 260600

Tekijä(t)
Tiina Karppinen

Nimeke
"Tykkäätkö sinä minusta?"
KIINTYMYSSUHDEHÄIRIÖISTÄ JOHTUVAT ONGELMAT SIJAISHUOLLON
ARJESSA

Tiivistelmä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää ja aukikirjoittaa sitä tietoa, jota lastensuojelun sijaishuollon työntekijöillä on olemassa kiintymyssuhdehäiriöistä ja niiden ilmenemisestä laitoksen arjessa. Tutkimuskysymyksenä oli millaisia kiintymyssuhteeseen liittyviä ongelmia esiintyy sijaishuollossa työntekijöiden näkökulmasta, miten ne ilmenevät ja millä keinoin niihin voidaan heidän mielestään vaikuttaa tai miten arkea voidaan helpottaa.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus ja aineisto on kerätty haastattelemalla yhdeksää lastensuojelulaitoksen työntekijää. Heidän koulutustaustansa olivat eriasteisia samoin kuin ikänsä ja kokemuksensa lastensuojelutyöstäkin.

Arjessa esiintyvistä ongelmista eniten vastauksia saivat huomion hakuisuus, ruuan riittävyyden tarkisteleminen/ahmiminen/hamstraaminen sekä luottamisen vaikeus. Työntekijöiltä tuli monenlaisia ajatuksia siitä, miten arki helpottuu. Tärkeimpänä esiin nousi työlle omistautuminen ja sitä kautta lasten yksilöllinen tunteminen.

Jatkotutkimus voisi kartoittaa sitä, miten tämä näkyy pidemmän ajan päästä arjessa, vai näkyykö se enää ollenkaan. Tai onko jokin asia jäänyt tietoisuuden myötä enemmän elämään, vai peittääkö arki ja arjen haasteet kaiken alle.

Kieli
suomi

Sivuja 43
Liitteet 2
Liitesivumäärä 2

Asiasanat
lastensuojelu, laitoshuolto, kiintymyssuhdehäiriö

THESIS
May 2013
Social Studies
Tikkariinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
+358 13 260600

Author(s)
Tiina Karppinen

Title
"Do you like me?"
PROBLEMS RELATED TO ATTACHMENT DISORDER IN THE EVERYDAY LIFE IN
FOSTER CARE

Abstract

The purpose of this study is to find out the knowledge that employees in foster care have about attachment disorder and how these problems occur in everyday life in foster care. The research questions were what kind of attachment-related problems occur in foster care from the employees' point of view, how they arise and how the employees can influence or make everyday life easier.

The thesis is a qualitative study and the data were collected by interviewing nine child welfare institution employees. Their educational backgrounds were different degrees, and their age and experience in child welfare also differed.

With difficulties in daily life, the most answers gave attention to the high affinity, checking the sufficiency of food/binge eating/hoarding, as well as difficulty of trusting. The employees came to a wide range of ideas about how to make daily life easier. The most important was to devote oneself on work and knowledge of the individual children.

Further research could try to find out, after a longer period, if these things are visible in everyday life, or if they are at all. Or is there some awareness left, or do the everyday challenges cover everything.

Language
Finnish

Pages 43
Appendices 2
Pages of Appendices 2

Keywords
child welfare, institutional care, disorder of attachment

Sisältö

TIIVISTELMÄ	
ABSTRACT	
1 JOHDANTO.....	5
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TARKOITUS.....	6
3 TIETOPERUSTA.....	7
3.1 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu.....	7
3.2 Lastensuojelun sijaishuolto.....	8
3.3 Lastensuojelun laitoshuolto.....	9
3.4 Kiintyminen.....	10
3.5 Kiintymyssuhde.....	11
3.6 Kiintymyssuhteen kehittyminen.....	11
3.7 Normaali/turvallinen kiintymyssuhde.....	12
3.8 Ristiriitainen kiintymyssuhde.....	13
3.9 Välttelevä kiintymyssuhde.....	14
3.10 Kiintymyssuhdehäiriö.....	15
3.11 Itsesäätely.....	16
4 TUTKIMUSPROSESSIN KUVAUS JA KÄYTETYT MENETELMÄT.....	17
5 AINEISTON ANALYYSI.....	19
6 TULOSTEN ESITTELY JA TARKASTELU.....	21
6.1 Yleisesti.....	21
6.2 Huomionhakuisuus.....	22
6.3 Ruuan riittävyyden tarkistelu.....	23
6.4 Luottamisen vaikeus.....	23
6.5 Tarrautuminen.....	24
6.6 Sääntöjen noudattamisen vaikeus.....	24
6.7 Arjen toimintoihin osallistumisen vaikeus.....	25
6.8 Pelko liikkua yksin.....	25
6.9 Tykkäämisen varmistelu.....	26
6.10 Muutosten sietämisen vaikeus.....	26
6.11 Itseinho/tunne että on tyhmä.....	27
6.12 Kiintymisen vaikeus/itselleen luvan antaminen siihen.....	27
6.13 Helpoimmat ja haastavimmat tilanteet.....	28
6.14 Ongelmiin vaikuttaminen ja arjen helpottaminen.....	28
7 POHDINTA.....	29
LÄHTEET.....	40

LIITTEET

Liite 1	Haastattelurunko
Liite 2	Analyysipolku

1 JOHDANTO

Kiintymyssuhdehäiriö johtuu siitä, kun lapsi joutuu kokemaan tullessa hylätyksi tai hänestä ei ole riittävästi huolehdittu. Kiintymyssuhdehäiriöstä aiheutuvat ongelmat ovat moninaisia ja näyttäytyvät eri lapsilla eri tavoin. (mm. Hughes 2011b; Kalland & Sinkkonen 2007).

Oma kokemukseni, 9½ vuotta, lastensuojelutyössä kertoo, että sijoitetuilla ja huostaanotetuilla lapsilla on monesti kiintymyssuhteissaan häiriöitä ja niistä johtuvien ongelmien kanssa painitaan sijaishuollossa päivittäin. Kiintymyssuhdehäiriö on voinut syntyä jo varhaisessa lapsuudessa syntymävanhempien toimesta, tai sitten vasta myöhemmässä vaiheessa huostaanoton myötä. Tästä johtuen arjen ongelmat ovat hieman eriäviä toisistaan eri lapsilla. Raportissa puhun lapsista tarkoittaen kaikkia alle 18-vuotiaita.

Tein laadullisen tutkimuksen ja aineistoni keräsin haastattelemalla yhdeksää lastensuojelulaitoksen työntekijää. Heidän koulutustaustansa olivat eriasteisia samoin kuin ikänsä ja kokemuksensa lastensuojelutyöstäkin. Tutkimuksessa selvitetään työntekijöiden kokemuksia siitä, millaisia kiintymyssuhdehäiriöistä johtuvia ongelmia sijaishuollon arjessa esiintyy ja miten niihin voidaan vaikuttaa.

Raportissani esittelen ensin työni lähtökohdat ja tarkoituksen. Sen jälkeen avaan keskeiset käsitteet, joita kertyi melkoinen määrä. Kaikki kuitenkin liittyi läheisesti tutkimuskysymykseeni ja myös tuloksiin, joita tutkimuksella sain. Tutkimusprosessin kuvaus ja käytetyt menetelmät sekä aineiston analyysi seuraavat tietoperustaa. Seuraavaksi esittelen tulokset ja tarkastelen niitä kohta kohdalta sen mukaan, mitä aineisto niitä tuotti. Ennen pohdintaa avaan vielä kiintymyssuhdehäiriöisen lapsen arkea ja arjen sujumista helpottavia tekijöitä kirjallisuuden kautta.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TARKOITUS

Aihe ja idea opinnäytetyöhöni lähti vahvasti oman kiinnostukseni pohjalta. Kiintymyssuhteen muodostuminen ja varsinkin se, jos varhainen kiintymyssuhde katkeaa, ovat kiinnostaneet minua jo pidemmän aikaa. Kiintymyssuhteesta ja varhaisesta vuorovaikutuksesta on tehty tutkimuksia ja kirjoitettu kirjoja todella paljon. Itse olen seurannut läheltä lastensuojelutyötä, joten halusin tutkia sitä, millaisia tilanteita ja kiintymyssuhteeseen liittyviä ongelmia sijoitetuilla lapsilla voi olla, ja miten ne näkyvät lastensuojelulaitoksen arjessa.

Hiljainen tieto on osaamista, jota voidaan kutsua myös taitotiedoksi. Se perustuu kokemukseen, harjoitukseen ja tilanteissa olemiseen. Osaamisen kielellinen kuvaaminen ja kertominen on siis ongelmallista. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 21.) Tutkimuksessani etsin ns. hiljaista tietoa, jota lastensuojelulaitoksen työntekijöillä on olemassa kiintymyssuhdehäiriöistä ja niiden esiintymisestä laitoksen arjessa. Alkulähtökohtani oli, että tietoa ja kokemusta on, mutta siitä ei ole puhuttu riittävästi, tai näitä tuntemuksia ja kokemuksia ei ole jaettu tarpeeksi työyhteisössä. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää ja aukikirjoittaa sitä tietoa, jota työntekijöillä on olemassa kiintymyssuhdehäiriöistä ja niiden ilmenemisestä sekä siitä, miten niihin arjessa voidaan vaikuttaa ja arkea helpottaa.

Tutkimuskysymykseni olivat millaisia kiintymyssuhteeseen liittyviä ongelmia esiintyy sijaishuollossa työntekijöiden näkökulmasta, miten ne ilmenevät ja millä keinoin niihin voidaan heidän mielestään vaikuttaa tai miten arkea voidaan helpottaa. Tutkimuksen sivutuotteena oli tarkoituksena kasvattaa työyhteisön jäsenten tietämystä kiintymyssuhdehäiriöisten lasten ja nuorten kanssa toimimisesta. Haastattelurunko on liitteenä 1.

Kiintymyssuhdeongelmaisten lasten kanssa toimiminen on myös kyseisessä työyhteisössä ajankohtainen asia. Työyhteisö on ollut muutostilassa, kun uuden lain myötä on jouduttu palkkaamaan uutta henkilöstöä. Talossa pidempään olleita kasvatusohjaajia ja ohjaajia on koulutettu jonkin verran kiintymyssuhdeongelmaisten

lasten kanssa toimimiseen ja se on tutumpaa heille, mutta vasta aloittaneille ohjaajille se on suurimmalle osalle täysin uutta. Monet heistä ovat aiemmin työskennelleet erityyppisissä laitoksissa, joissa näihin ongelmiin ei ole juurikaan hoidollisesti ja korjaavasti puututtu. Tai sitten he ovat joko vasta valmistuneita tai vasta opintonsa aloittaneita henkilöitä. Niinpä yhtenä tavoitteena oli myöskin työyhteisön tietämyksen kasvattaminen ja yhdessä tilanteista oppiminen.

Laitoksessa on pitkäaikaisesti sijoitettuja lapsia. Yhdeksästä lapsesta yhdellä on diagnosoitu varhaisessa lapsuudessa muodostunut traumaperäinen kiintymyssuhdehäiriö ja lisäksi kolmea heistä on hoidettu terapian avulla, vaikka virallista diagnoosia ei olekaan tehty. Ohjaajia on koulutettu ja koulutetaan koko ajan, jotta heille tulisi enemmän osaamista ja ymmärrystä toimia näiden lasten kanssa pitkäjänteisesti ja oireita korjaavasti. Työyhteisö on viimeaikoina kokenut useita muutoksia rakenteessaan, mikä osaltaan aiheuttaa lasten enenevää oirehdintaa. Olisi hyvä, että kaikilla ohjaajilla olisi tietoa siitä, millaisia kiintymyssuhdehäiriöistä johtuvat ongelmat voivat olla sekä osaamista toimia arjessa eteen tulevissa tilanteissa.

3 TIETOPERUSTA

Tietoperustassa esittelen ja määrittelen keskeisimmät käsitteet, jotka tutkimukseeni liittyvät. Lähdän liikkeelle lastensuojelusta, laitoshuollosta ja sen arjesta ja liikun kiintymyssuhteen ja sen häiriön kautta käytöshäiriöön sekä itsesääteelyyn, jotka ovat olennaisia, kun puhutaan kiintymyssuhdehäiriöisistä lapsista ja heidän ongelmistaan.

3.1 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Lastensuojelun kokonaisuuteen kuuluvat erilaiset avohuollon tukitoimenpiteet, huostaanotto ja sijoitus sekä jälkihuolto. Lastensuojelu on prosessi, joka aina selkeästi sekä alkaa että päättyy. Lastensuojelun toteutukseen liittyy monia erilaisia toimintoja ja

toimijoita. Avohuollon toimenpiteet ovat ensisijaisia ja niiden avulla voidaan saada lapsen tai koko perheen tilanne korjattua. Tässä tapauksessa asiakkuus loppuu. Joskus avohuollon tukitoimet osoittautuvat kuitenkin riittämättömiksi ja silloin seuraa huostaanotto ja lapsen määräaikainen tai aikuisuuteen jatkuva sijoitus. (Arponen 2005, 167–168.)

Lastensuojelun tehtävänä on nimensä mukaisesti lasten suojeleminen ja auttaminen. Jos lapsen kasvuympäristössä tai -olosuhteissa ilmenee puutteita, jotka uhkaavat lapsen kasvua ja kehitystä, hän tarvitsee suojelua. (Hurtig 2003, 20.) Lastensuojelun toiminnoilla ja palveluilla pyritään edistämään lasten kasvuoloja, ennaltaehkäisemään ongelmien syntymistä tai niiden vaikeutumista. Lisäksi niillä tarvittaessa tuetaan ja kuntoutetaan lasta ja perhettä. Lastensuojelusta säädetään lastensuojelulalla. (Puustinen-Korhonen 2012.)

Lastensuojelu jaetaan myös ehkäisevään lastensuojeluun sekä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Ehkäisevä lastensuojelutyö ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta, sitä tehdään kuntien peruspalveluissa. Lastensuojeluasia (lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu) tulee vireille kunnan sosiaalitoimessa hakemuksesta, pyynnöstä, lastensuojeluilmoituksesta tai jos lastensuojelun työntekijä on muulla tavalla saanut tietää lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun sosiaalitoimessa on ryhdytty kiireellisiin lastensuojelutoimenpiteisiin tai on tehty päätös lastensuojelutarpeen selvittämisestä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012.)

3.2 Lastensuojelun sijaishuolto

Sijaishuolto määritellään lastensuojelulain 49.§:ssä. Sillä tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella huostaan otetun tai kiireellisesti tai hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen kohdalla. (Saastamoinen 2010, 5.)

Sijaishuollon muotoja ovat perhehoito, ammatillinen perhekoti ja laitoshuolto sekä muu lapsen tarpeiden mukainen hoito. (Saastamoinen 2010, 5). Sijoittava kunta on vastuussa

siitä, että lapsi saa tarpeitaan parhaiten vastaavan sijoituspaikan. (Saastamoinen 2010, 7).

Sijaishuollon aikana lapsella on oikeus hyvään kohteluun, laadukkaaseen sosiaalihoitoon, ja tarpeitaan vastaavaan sijoituspaikkaan. Lisäksi hänellä on oikeus tavata läheisiään ja sosiaalityöntekijäänsä, oikeus saada tietoa tilanteestaan sekä saada käyttövaroja. Lapsen oikeuksien toteutumisesta on huolehdittava ja prosessin on oltava laadukas. Sijaishuollon sisältöön ja laatuun on kiinnitettävä huomiota. (Saastamoinen 2010, 1–2.)

Sijaishuoltopaikka huolehtii siitä, että lapsi saa yksilöllistä hoitoa ja kasvatusta tarpeidensa mukaisesti. Hoito ja kasvatusta sisältävät perushoidon ja arjesta huolehtimisen. Sijaishuollossa järjestetään lapselle tasapainoinen ja turvallinen kasvuympäristö ja kasvuolosuhteet ja taataan hänelle fyysinen ja psyykkinen turvallisuus. (Saastamoinen 2010, 2.)

Sijaishuollolle ominainen tekijä on ”arjen mahdollistaminen”. Tavoitteena on, että lapsille mahdollistuu arjen eläminen, hoito ja huolenpito, kasvatusta sekä läheisten ihmissuhteiden turvaaminen. (Pösö 2004, 206.) Sijaishuolto on lastensuojelupalveluista sekä kustannuksiltaan että työmäärältään vaativin tehtävä (Arponen 2005, 168).

3.3 Lastensuojelun laitoshuolto

Sosiaalihoitolaki määrittelee laitoshuollon yleisesti tarkoittavan hoidon, ylläpidon ja kuntouttavan toiminnan järjestämistä jatkuvaa hoitoa antavassa sosiaalihoillon toimintayksikössä. Laitoshuoltoa annetaan henkilölle, joka tarvitsee apua, hoitoa tai huolenpitoa, jota ei voida tai ei ole tarkoituksenmukaista järjestää hänen omassa kodissaan muita sosiaalipalveluita hyväksikäyttäen. (Sosiaalihoitolaki 1982/710 24§.)

Lasten laitoshuollossa on erityyppisiä toimijoita. Tyypillisin laitos on lastenkoti, jossa voi olla lapsia kymmenestä jopa sataan samassa laitoksessa. Isoissa laitoksissa jaetaan

toimintoja pienempiin osastoihin. Osastot pyritään tekemään mahdollisimman luonnollisiksi ja kodinomaisiksi. Lastenkoti on kuin koti – lapset käyvät koulua ja harrastavat kuten tavallisissa kodeissa lapset tekevät. Kasvatustyökin perustuu pitkälti normaaliin perheen kasvatustyöhön. Avainsanoja ovat välittäminen, kannustaminen, rajoittaminen ja suojeleminen. (Ihalainen & Kettunen 2006, 89.)

Laitoshoitoa ajatellaan monesti lyhytaikaisena ja väliaikaisena ratkaisuna lapsen tai nuoren sijoituspaikaksi. Lasten pitkäaikaisissa sijoituksissa yleensä tavoiteltavin ratkaisu on perhehoito. Se ei kuitenkaan aina ole mahdollista. Lapsi voi olla erityisen vaikeahoitoinen monella eri tavalla. Silloin laitoshoito on paras mahdollinen vaihtoehto. (Saastamoinen 2010, 31.)

3.4 Kiintyminen

Soile Poijula määrittää kiintymisen tarkoittamaan tunnepohjaisesti ja henkisesti kiinnikasvamista johonkin (Pojula 2007, 81). Hughesin määritelmän mukaan kiintymys on suhde, joka lapsella on vanhempaansa. Vanhemman suhdetta lapseen hän ei niinkään pidä varsinaisesti kiintymyssuhteena. Tätä hän perustelee sillä, että turvallisesti vanhempaansa kiintynyt lapsi turvautuu vanhempaansa saadakseen tukea ja turvaa. (Hughes 2011a, 25.) Hughes on myös sanonut, että ”aivot toimivat parhaiten toisten aivojen kanssa. Aivot toimivat paremmin, kun ovat turvassa. Ja ilman turvallisuuden tunnetta ei voi kiintyä.” (Hughes 2011b.)

Myös Sinkkonen pitää kiintymisen perustana läheisyyden ja turvallisuuden tarvetta. Motiivina on hengissä säilyminen, koska vauva tarvitsee aikuista selviytyäkseen, mutta kiintymisen perustana ei silti ole nälkä tai muiden fysiologisten tarpeiden tyydyttäminen. Vauva tarvitsee läheisyyttä ja turvallisuuden tunnetta. (Sinkkonen 2001, 31.)

3.5 Kiintymyssuhde

Yksi tutkituin aihe kehitys- ja kasvatopsykologisessa tutkimuksessa on vanhemman ja lapsen välinen kiintymyssuhde. Kiintymyssuhteen turvallisuudelle ja turvattomuudelle luodaan perusta päivittäisissä vuorovaikutus- ja hoivatilanteissa lapsen ensimmäisten elinkuukausien aikana. Olennaista näissä tilanteissa on vanhemman vuorovaikutukselliset piirteet eli ”sensitiivisyys ja responsiivisuus”. Sensitiivisyys tarkoittaa herkkyyttä lapsen viesteille ja responsiivisuus oikeansävyistä ja oikea-aikaista vastaamista niihin. Kun lapsi oppii läheisissä ihmissuhteissaan, että hän voi itse vaikuttaa ympäristöönsä ja että asioilla on seuraussuhteet, syntyy turvallinen kiintymyssuhde. Laakso on antanut esimerkin tällaisesta syy-seuraussuhteen syntymisestä ja oman toiminnan vaikutuksesta päivittäin usein tapahtuvan tapahtumaketjun muodossa: ”Kasvava kivun tunne vatsassa (nälkä) → itku → hoitajan tulo paikalle → ruuan saaminen → nälkäkivun häviäminen.” Jos kiintymyssuhde on turvaton, lapsi voi jäädä paitsi näitä kokemuksia. Voi olla, että toisinaan hänen itkuunsa vastataan ja toisinaan ei. Tai, jos hän ilmaisee itkulla mielipahaansa tai kipua, ympäristöltä tuleva palaute (esimerkiksi huuto tai kovakourainen käsittely) lisää lapsen epämukavuuden kokemusta eikä vähennä tai poista sitä. (Laakso 2011, 66.)

Poijulan mukaan kiintymyssuhde on lapsen ja vanhemman välinen ”erityislaatuinen tunneside”. Kiintymyssuhde kolme myöhemmän psyykkisen terveyden kannalta tärkeää elementtiä. Nämä elementit ovat (1) läheisten ihmissuhteiden arvostaminen ja halu solmia läheisiä suhteita pelkäämättä hylätyksi tulemista, (2) kyky säädellä voimakkaita tunteita joutumatta niiden musertamaksi ja (3) kyky nähdä muut ihmiset sellaisena, että heillä on omia tunteita ja tarkoitusperiä sekä arvostaa näitä tunteita ja tarkoitusperiä ja ottaa ne huomioon. (Poijula 2007, 81–82.)

3.6 Kiintymyssuhteen kehittyminen

Lapsi arvioi omaa itseään, toisia ihmisiä sekä vuorovaikutusta itsen ja muiden välillä kiintymyssuhdekehityksensä perusteella. Itseä koskeva arvio on usein oma käsitys siitä, ansaitseeko huolenpitoa vai onko arvoton saadaakseen sitä. Arvio toisista ihmisistä

tarkoittaa käsitystä luottamuksesta eli siitä, voiko toiseen ihmiseen oikeasti luottaa vai onko hän epäluotettava. Vuorovaikutuksen kannalta keskeinen kysymys on se, kannattaako omia tunteitaan ilmaista vai ei. (Pojjula 2007, 82.)

Kiintymys ja turvallisuus liittyvät aina toisiinsa. Turvattomuutta kokeva lapsi etsii lohdutusta ja suojaa kiintymyshahmoltaan. Mikä tahansa trauma voi rikkoa kiintymyksen, koska kiintymyshahmo ei onnistu suojelemaan lasta, ja käsittämätön paha tapahtuu. Jotkut lapset reagoivat vetäytymällä, toiset taas voivat etsiä uusia kiintymyshahmoja, joita he pitävät parempina suojelijoina. (Pojjula 2007, 88.)

3.7 Normaali/turvallinen kiintymyssuhde

Turvallisesti kiintyneellä lapsella käsitys itsestä, toisista ja maailmasta on hyvä. Hän joutuu kohtaamaan pettymyksen, kun huomaa, että maailmassa on myös pahaa eikä kaikkiin ihmisiin voi luottaa, mutta silti hänen olonsa on turvallinen. Turvallisesti kiintynyt lapsi hakee vaaran uhatessa turvaa vanhemmaltaan. Turvallisesti kiintyneellä lapsella on eniten selviytymiskeinoja. Lapsella on toiminnallisia yrityksiä vaikuttaa traumatilanteisiin, mielensisäisiä rauhoittumiskeinoja, mielialojen hallintakeinoja, uusien merkitysten ja suhtautumistapojen luomista sekä lohdun ja turvan etsimistä toisista ihmisistä. (Pojjula 2007, 82–83, 90.)

Turvallisesti kiinnittyneellä lapsella on oletus siitä, että vanhempi joko vastaa hänen tunteisiinsa tai sitten hän voi itse säädellä niitä keinoilla, jotka on omaksunut vanhemmaltaan. Käyttäytymisessä tämä tarkoittaa sitä, että kokiessaan huolta, pelkoa ja ahdistusta lapsi joko menee vanhempansa luo tai sitten käyttää itsenäisesti toimiviksi huomaamiaan, vanhemmalta oppimiaan keinoja. Myös turvattomassa kiintymyssuhteessa elävä lapsi sisäistää oletuksia ja niihin liittyviä keinoja, joiden avulla hän pyrkii tulemaan kuulluksi. Esimerkiksi voimakas tunteiden liioittelu ja toisaalta vetäytyminen voivat olla lapsen tapoja tulla toimeen ja hallita kokemuksiaan. Ne voivat kuitenkin tuoda tullessaan muita vaikeuksia. Esimerkiksi ylikorostunut tunteiden ilmaiseminen voi johtaa ristiriitoihin ja torjuntaan. (Laakso 2011, 72.)

Kun lapsi on turvallisesti kiinnittynyt, hänen käyttäytymisensä osoittaa, että hän on voinut tuoda vuorovaikutukseen kaikki tunteensa, myös kielteiset, ja on saanut hoivaa ja lohdutusta pettyneenä tai vihaisena ollessaan. Lapsi on voinut luottaa siihen, että aikuinen on läsnä ja saatavilla sekä käyttäytyy ennakoitavasti. (Sinkkonen 2001, 44.)

Vauvaiässä turvallinen kiintymyssuhde tuottaa luottamuksen turvaan, omiin kykyihin ja tunteiden ilmaisemisen mahdollisuuksiin. Leikki-iässä voimavarana ovat tunneilmaisun laaja-alaisuus, toisten käyttäytymisen ennakointi ja mahdollisuus liikkua toden ja mielikuvituksen välillä. Keskilapsuudessa voimavarana ovat ajattelun ja tunne-elämän kehityksen tasapainoisuus sekä realistinen ymmärrys läheisyydestä ja erillisyydestä. Odotukset muiden hyvántahtoisuudesta ovat riskitekijä leikki-iässä, kun kokemuksia karttuu myös muista kuin hyvántahtoisista toimijoista. Keskilapsuudessa riskitekijänä on tunteiden jakamisen odotusten ja kokemusten ristiriita. (Poijula 2007, 86.)

3.8 Ristiriitainen kiintymyssuhde

Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi on epävarma turvan saatavuudesta ja siksi hän tarvitsee vielä leikki-iässäkin vanhemman konkreettista läsnäoloa (Poijula 2007, 83). Ristiriitaisesti kiintyneellä lapsella on mielensisäisiä uhkakuvia ja turvattomuuden kokemuksia ja ne vääristävät vaaran havainnointia. Lapsi yliarvioi uhkan vakavuutta ja samalla aliarvioi omia voimavarojaan ja selviytymiskeinojaan. Hän kokee ympäristönsä liioitellun vaarallisena, ja pelot laajenevat herkästi neutraaleihinkin kohteisiin. Ristiriitaisesti kiintyneiden lasten selviytymiskeinot ovat tunnekeskeisiä ja ne voivat sisältää paniikinomaisia piirteitä. Voimakkaat kielteiset tunteet helposti siirtyvät myös neutraaliin toimintaan. (Poijula 2007, 90.)

Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa ovat vauvaiän voimavarana kielteiset ja myönteiset tunneilmaisut. Leikki-iän voimavaroina ovat voimakkaat ja elävät mielikuvat sekä kompensoivat kokemukset. Keskilapsuuden voimavaratekijöinä ovat kehittynyt episodinen muisti ja ystävyysuhteet. (Poijula 2007, 87.)

Riskitekijöitä puolestaan ovat vauvaiässä turvan ennakoimattomuus, alhainen sietokyky, uskalluksen puuttuminen ympäristön tutkimiseen, jatkuva valppaus, pelko ja ylivirittyneisyys. Leikki-ikä riskitekijöinä ovat äärimmäisen voimakkaat tunteet ja itsehallinnan puute, toisten käytöksen huono ennakointi ja odotusten pettymystäyteisyys. Keskilapsuudessa riskitekijöinä ovat monimutkaisten syy-seuraussuhteiden päättelyn vaikeus, ristiriidat ja riippuvuus ystävyyssuhteissa sekä toisten motiivien vinoutunut tulkinta. (Pojjula 2007, 87.)

3.9 Välttelevä kiintymyssuhde

Välttelevästi kiintynyt lapsi on jo pienenä oppinut turvautumaan itseensä vaaran hetkellä ja pärjäämään omilla, oman mielensä sisäisillä lohdutuksen ja selviytymisen malleillaan. Tällaisen lapsen mielikuvista puuttuu tunnepitoinen tietoisuus vanhemman antamasta turvasta. Tämän takia hänen mielikuvamaailmansa on usein kapea-alainen, sovinnainen ja rationaalinen. (Pojjula 2007, 83.)

Kun lapsi on välttelevästi kiintynyt, hän yrittää kieltää vaaran ja aliarvioi uhkan vakavuutta. Varhaiset vuorovaikutussuhteet ovat opettaneet hänet luottamaan itseensä ja epäilemään aikuisen kykyä antaa turvaa. Pojjula sanoo, että tällaisella lapsella voi olla pakonomainen tarve luottaa omiin voimiinsa ja korostaa haavoittumattomuuttaan. Tämä saattaa estää häntä arvioimasta vaaran vakavuutta ja omien voimiensa riittävyttä realistisesti. Välttelevästi kiintynyt lapsi selviytyy vähättelemällä, kieltämällä ja hallitsemalla tunnekokemuksia. Hänen selviytymiskeinonsa ovat ongelmakeksisiä. Sellaiset keinot ovat tehokkaita käytännöllisissä ja hallittavissa stressitilanteissa kuten suoritus- ja kilpailutilanteissa. Välttelevästi kiintyneen lapsen on vaikeaa selviytyä ihmisiin liittyvistä ja tunnepitoisista traumaista. (Pojjula 2007, 89–90.)

Välttelevän kiintymyssuhteen luomia voimavaroja ovat vauvaiässä luottamus omaan itseen ja ympäristön tutkiminen, leikki-ikässä taas omatoimisuus ja tunteiden harjoittelu leikeissä ja mielikuvissa. Keskilapsuudessa voimavaroja ovat kehittynyt semanttinen muisti sekä kiinnostus ajatteluun ja ongelmanratkaisuun. Riskitekijöitä taas ovat

vauvaiässä liiallinen luottamus omaan itseen, kielteisten tunneilmaisujen välttäminen ja tarvitsevuuden peittäminen. Leikki-ikänsä riskejä ovat vähäinen tunneilmaisuus ja tunteiden tunnistaminen, ujous ja syrjään vetäytyminen sekä pakeneminen mielikuvitusmaailmaan. Keskilapsuudessa riskejä ovat yksinjäminen, vaikeus integroida tunteita ja järkeilyä sekä vaikeus tunnistaa monimutkaisia tunteita. (Poijula 2007, 86–87.)

3.10 Kiintymyssuhdehäiriö

Hughesin (2011) mukaan noin kahdella kolmasosasta lapsia on turvallinen kiintymyssuhde ja he pääsevät hyötymään sen myönteisestä vaikutuksesta kehitykseensä. Yksi kolmasosa lapsista siis kärsii turvattomasta kiintymyssuhteesta. Tällaisten lasten on vaikea kyetä löytämään tasapainoa ihmissuhteiden ja itsenäisyyden välillä samoin kuin turvallisesti kiintynyt lapsi tai aikuinen voi. (Hughes 2011a, 21.)

Kun lapsi ei kykene luottamaan vanhempiinsa, hänen minuudelleen aiheutuu suuri vaurio. Lapsen kyky saada mielihyvää hänelle annetusta hoivasta sekä ihmisten keskinäisestä vuorovaikutuksesta heikkenee. Käy niin, että lapsi ei löydä paikkaansa yhteiskunnasta, ellei hänen tilanteeseensa puututa hoidon keinoin. Vain kokonaisvaltainen ja onnistuneesti toteutettu hoito voi auttaa lasta. (Hughes 2010, 319.)

Kiintymyssuhdehäiriöistä kärsivä, sijoitettu lapsi voi käyttäytyä monella tavalla poikkeavasti. Voi näyttää siltä, kuin hänestä olisi samantekevää, kuka hänestä huolehtii. Jotkut lapset taas vaimentavat kiintymyskäyttäytymistään. He eivät hae syliä, lohdutusta tai katsekontaktia ja ovat usein vakavia ja ilmeettömiä ja heidän käyttäytymisessään voi olla autististyyppisiä piirteitä. Toisaalta hän voi myös totella, hoivata ja viihdyttää aikuista pakonomaisesti. Se johtuu siitä, että lapsi on oppinut säätelemään ja vaimentamaan varsinkin kielteisten tunteidensa ilmaisemista. Jotkut lapset käyttävät hyväkseen voimakkaita tunteenpurkauksia saadakseen aikuisen huomion. Tällöin lapsi saa raivokohtauksia, huutaa, potkii ja heittelee esineitä – tai päinvastoin, vetoaa aikuiseen heittäytymällä passiiviseksi ja avuttomaksi. (Kalland & Sinkkonen 2007, 442–443.)

3.11 Itsesäätely

Pienen lapsen itsesäätely kehittyy niistä kokemuksista, joita hän saa lähellään olevien ihmisten taholta tulevasta säätelystä. Itsesäätelyn kehittymiseen vaikuttaa muiden ihmisten toiminta ja vuorovaikutus, kun aikuisten kautta välittyvät sosiaaliset, emotionaaliset ja kognitiiviset eli tiedolliset kokemukset yhdistyvät. Empiiriset tutkimukset eivät vielä ole täysin ratkaisseet sitä, miten ja millaiset piirteet lapsen varhaisessa vuorovaikutuksessa ovat yhteydessä lapsen toiminnanohjauksen ja itsesäätelyn kehittymiseen. (Ahonen 2011, 8.)

Itsesäätelyssä on kyse siitä, miten ihminen säätelee tunteitaan, käyttäytymistään ja tietoista toimintaansa. Sillä tarkoitetaan ihmisen ”kykyä ymmärtää ja hyväksyä omat tunnekokemuksensa sekä kykyä säädellä tunteiden ilmaisua ja niihin liittyviä toimintoja siten, että toiminta on sosiaalisesti suotavaa ja tavoitteiden mukaista”. Tunteiden säätelyn kehittymisen myötä ihmisellä on mahdollisuus toimia vuorovaikutussuhteissa. Toimiva tunteiden säätely mahdollistaa joustavan vuorovaikutuksen ja toimimisen ympäristön kanssa. Hankalat tunteet kuten viha, pettymys tai suru asettavat haasteen tunteiden ja käyttäytymisen säätelylle. Muun muassa näiden tunteiden ilmaisu vaatii opettelua, joka alkaa jo vauvaiässä. Tunteiden ilmaisun tulisi kehittyä olemaan sosiaalisesti suotavaa ja omaa hyvinvointia palvelevaa. Lasten tunteiden säätelyssä voi havaita nopean kehityksen, kun tarkastelee eri-ikäisten lasten käyttäytymistä. Jo puolen vuoden ikäisen vauvan on mahdollista vaikuttaa tahdonalaisesti omaan vireystilaansa, vaikka hänen motoriset kykynsä ovat vielä alkeelliset, sekä tarkkaavaisuuden suuntaamisen avulla. Iän myötä kehitys näkyy paranevana kykynä säädellä tunnetiloja ja toimintaa. Päivähoitotiässä lapsen tulisi jo kyetä estämään ensisijaiset toimintayllykkeensä, mikäli ne eivät sovi tilanteeseen – esimerkiksi kaverille juttelemisen kesken aamupiirin satuhetken. (Aro 2011a, 10–12.)

Tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn avulla ihminen kykenee välttämään itselle tai toisille vahingollista käyttäytymistä. Vaikka itsellä olisi voimakkaita tunnekokemuksia, voi toimia hyvässä vuorovaikutuksessa toisten kanssa, kun säätely on kehittynyt oikein. (Aro 2011a, 11.)

4 TUTKIMUSPROSESSIN KUVAUS JA KÄYTETYT MENETELMÄT

Laadullisen tutkimuksen aineisto on puhetta, kirjoitettua tekstiä tai kuvia ja se analysoi merkityksiä ja niiden suhteita aineistoihin. Laadullinen tutkimus korostaa ihmistä kokijana, havainnoijana ja toimijana. Usein laadullinen tutkimus on myös hyvin joustava käytäntö ja se korostaa tutkimuksen prosessia. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 80–82.)

Tutkimuksen tekoa varten pitää hankkia aineistoa ja analysoida aineisto. Tähän tarvitaan tutkimusmenetelmiä. Menetelmälliset valinnat määrittävät tutkimuksen tuottaman tiedon. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 45.)

On tärkeää osata hahmottaa se, miten käytettävät menetelmät, aineistot ja teorit vaikuttavat tutkimuksen lähtökohtiin. Lähtökohdat määrittävät tutkimuskysymykset ja niiden selvittämiseksi on valittava sopivat aineistot ja tutkimusmenetelmät. Tutkimuksen kohteena olevia ilmiöitä olisi lähestyttävä niiden ymmärtämistä ja jäsentämistä auttavilla tavoilla. Tutkimuksen tekeminen vaatii kohteen erityispiirteiden huomioimisen. (Räsänen, Anttila & Melin 2005, 10–11.)

Laadullisessa tutkimuksessa ei puhuta mittaamisesta tai ”operationalisoinnista” (eli teoreettisen tiedon yhdistämisestä kohteessa havaittuihin mitattaviin ominaisuuksiin), kuten määrällisessä tutkimuksessa. Tavoitteena on lähestyä todellisuutta sen ominaispiirteineen niiden alkuperäisessä muodossa. (Räsänen 2005, 90.)

Päädyin laadulliseen tutkimukseen, koska tutkimustehtäväni ja -kysymykseni olivat sen luonteisia, että määrällisellä tutkimuksella niihin ei olisi saanut vastausta. Laadullinen tutkimus ei konkreettisesti mittaa mitään, vaan avaa kysymyksiä ihmisten tiedon ja kokemusten kautta.

Haastattelut jaetaan yksilö-, pari- ja ryhmähaastatteluihin. Yksilöhaastattelun muotoja ovat teemahaastattelu, strukturoitu kysymys-vastaashaastattelu ja vapaamuotoinen haastattelu. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 116.) Haastattelun tarkoituksena on kerätä informatiivista tietoa ja se on ennalta suunniteltua ja päämäärähakuista (Hirsjärvi & Hurme 2008, 42).

Valitsin teemahaastattelun, koska se tuntui parhaiten sopivalta tähän tutkimukseen. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (1998) sanovat, että teemahaastattelussa haastattelun aihealueet ovat tiedossa. Heidän mukaansa teemahaastattelu myös sopii hyvin laadulliseen tutkimukseen, koska se vastaa sen lähtökohtaa, joka on ”todellisen elämän kuvaaminen” ja kohdetta pyritään kuvaamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1998, 161, 205.) Teemahaastattelussa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan edetään tiettyjen teemojen varassa eikä kysymyksillä ole tarkkaa muotoa ja järjestystä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48).

Tutkimusluvan pyysin laitoksen esimieheltä jo loppuvuodesta 2010 aloittaessani opinnäytetyöprosessiani. Haastateltavilta pyysin luvan haastatteluun suullisesti. Kyseessä oli tuttu yhteisö, jonka jäsenet pitivät itseni lailla suullista lupaa riittävänä. Tutkimuksen ajankohtana laitoksessa työskenteli yhdeksän henkilöä ja tutkimuksessani tein yhdeksän yksilöhaastattelua. Naisia haastatelluista oli viisi ja miehiä neljä. Päädyin haastattelemaan kaikki työntekijät, koska kyseessä on pieni laitos ja halusin tarpeeksi kattavan otoksen laitoksen työntekijöistä.

Olin teemoitellut haastattelurungon ja kysymykset. Haastattelut toteutin kesän 2012 aikana laitoksessa, sen toimistohuoneessa. Paikalla oli haastattelujen aikaan vain minä ja haastateltava. Toisille vuorossa oleville ohjaajille olin sanonut, että tarvitsemme n. puoli tuntia rauhallista aikaa ilman häirintää. Yhteen haastatteluun käytin siis aikaa noin puoli tuntia.

Nauhoituksia en käyttänyt vaan kirjoitin vastaukset ylös (taukoineen ja miettimisineen) haastattelun aikana. Litteroin haastattelut tuoreeltaan paikan päällä heti niiden jälkeen, jotta muistin vielä hyvin mitä puhuttiin. Kysymykseni olivat tarkkaan mietittyjä ja sen verran yksinkertaisia, tiettyyn teemaan sidottuja, että vastaaja ei helposti joutunut

sivupoluille niihin vastatessaan. Kysymyksiin pystyi vastaamaan lyhyesti, joten kirjoittamalla pärjäsi hyvin ja ennätti saada kaiken ylös. Koska kysymykset olivat tällaisia, sain täsmävastaukset jokaiseen kysymykseen ja litterointini helpottui huomattavasti.

5 AINEISTON ANALYYSI

Haastattelututkimuksessa tutkija esittää kysymyksiä, joihin haastateltava vastaa. Vastausvaihtoehdot ovat joko omin sanoin tai annettujen vaihtoehtojen mukaan. Haastattelu tallennetaan ja litteroidaan. Analyysi tapahtuu erilaisten ”tekstinjäsenystekniikoiden” avulla. Erittely voi tapahtua vaikkapa vertaamalla haastatteluja haastateltavien mukaan tai etsimällä aineistosta esiintyviä teemoja. (Räsänen 2005, 90–91.)

Laadullisen tutkimuksen analyysitekniikat ovat aineistosidonnaisia, eikä varsinaisia yleisiä analyysimenetelmiä ole olemassa. Laadullisen tutkimuksen aineistoon voidaan käyttää tulkintatekniikoita, joita ovat luokittelu ja pelkistäminen. Luokittelu tarkoittaa sitä, että aineiston osista etsitään samankaltaisuuksia. Pelkistäessä taas nostetaan esille tutkimuskysymyksiä selventäviä yleiskäsitteitä. (Räsänen 2005, 94–95.)

Materiaalia täytyy yleensä käsitellä ennen kuin sitä voi analysoida. Se on järjestettävä ”hallittavaan muotoon”. Haastattelut litteroidaan ja litteroinnin tarkkuus riippuu siitä, millaista tarkkuutta analyysi vaatii ja mitä vuorovaikutuksen piirteitä on syytä käyttää tulkinnassa. Jos analysoidaan sisältöjä luokittelemalla, teemoittelemalla tai ilmauksia kategorisoimalla, riittää puhutun sisällön ja yksinkertaisen vuorovaikutuksen litteraatio. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 119.)

Aineiston analyysissä lähdetään liikkeelle siitä, että tutustutaan aineistoon hyvin ja mahdollisimman vähien ennako-oletusten kanssa. Laadullisessa tutkimuksessa katsotaan millaisia asioita aineisto sisältää ja huomioidaan sitä, miten asiat esitetään.

Sen jälkeen aineistoa pilkotaan ja jäsennetään. Tässä vaiheessa haetaan ja havainnoidaan, aineistoon tutustutaan ja koetellaan sen rajoja. Tämän jälkeen havainnot tulkitaan hakemalla yhtäläisyyksiä ja eroja. Tutkijan aineistosta tekemät havainnot ja teoreettinen ajattelukehikko yhdistetään. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 124–125.)

Hirsjärvi ja Hurme kirjoittavat, että aineiston analysointitapaa tulisi miettiä jo aineistoa kerätessä. Jo haastattelussa voi tehdä havaintoja ilmiöistä ja niiden esiintymisestä. Laadullisessa tutkimuksessa on myös heidän mukaansa hyvin vähän standardoituja tekniikoita eikä yksi ole toista parempi tai huonompi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 136.) Analyysin vaiheita ovat aineiston kuvailu, aineiston luokittelu, aineiston yhdistely ja aineiston tulkinta. Kuvailu on analyysin perusta ja siinä ilmiö sijoitetaan aikaan, paikkaan ja kulttuuriin. Luokittelu luo pohjan myöhemmälle tulkinnalle sekä yksinkertaistaa ja tiivistää aineiston. Yhdistelyssä etsitään säännönmukaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Onnistuneessa tulkinnassa lukija voi löytää tekstistä samat tulkinnat kuin tutkija löysi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 145–151.)

Kuten Hirsjärvi ja Hurme edellisessä toteavat, aineiston analysointi voi alkaa jo haastatteluvaiheessa. Itse toteutin haastattelut aika nopealla tahdilla ja se vaikutti siihen, että uutta ihmistä haastatellessa mieleeni nousi monia yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia haastattelujen välillä. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 9 sivua rivivälillä 1,5. Varsinaisen analysoinnin tein siten, että litteroinnin jälkeen kokosin kaikkien haastateltujen henkilöiden vastaukset kysymyksittäin yhteen. Samankaltaisuudet, kuten myös eroavaisuudet, tulivat hyvin näkyviin tällä menetelmällä. Tiivistin aineiston luokittelemalla ja tulokset alkoivat hahmottua selkeästi. Käytin yhdistelyvaiheessa värikoodeja, jotta erotin vastaukset toisistaan. Analyysipolku on liitteenä 2.

6 TULOSTEN ESITTELY JA TARKASTELU

Tässä kappaleessa esittelen tutkimuksen tulokset sekä tarkastelen niitä haastattelujen antamien vastausten kautta. Omia tulkintojani en tee, vaan kerron vain siitä, mitä haastatellut minulle puhuivat. Haastattelukonni oli tiivis ja selkeä, mutta kysymysten välissä tuli kuitenkin jonkin verran myös yleistä puhetta. Ensimmäisessä kappaleessa kerron näitä asioita ja sen jälkeen tulevat itse ongelmat, helpoimmat ja haastavimmat tilanteet sekä ongelmiin vaikuttaminen ja arjen helpottaminen (haastattelurunkoni mukaisesti).

6.1 Yleisesti

Lähes kaikki haastatellut sanoivat tunnistavansa kiintymyssuhteeseen ja sen häiriöön liittyviä ongelmia suhteellisen hyvin. Tässä näkyi selvimmin vastaajien työkokemuksen vaikutus. Mitä enemmän on kokemusta, sen paremmin itse kokee tunnistavansa ongelmia. Kuitenkin myös pitkän uran lastensuojelutyössä tehneet sanoivat, että opittavaa on vieläkin. Arjessa työhön paneutuminen ja kokoaikainen pohtiminen ja tarkkailu auttavat tunnistamaan ongelmia. Työtä ei tässä mielessä voi tehdä pelkästään työnä joka on tehtävä, vaan alati on oltava tilanteiden tasalla sekä muistettava minkä lapsen kanssa on tekemisissä, jotta osaa toimia oikealla tavalla.

Vastaajan sukupuolella tai iällä ei ollut juurikaan merkitystä vastausten kannalta. Enemmän vaikutti se, millainen pohjakoulutus ihmisellä oli sekä ennen kaikkea se, paljonko hänellä oli kokemusta lastensuojelutyöstä ja sijaishuollosta.

Vaikka lapset kapinoivat rajoja ja kurinpitoa vastaan, kysyttäessä he kuitenkin aina tuovat esille, että he kaipaavat juuri niitä. Kun kysyy millainen on hyvä ohjaaja, lapset vastaavat poikkeuksetta, että sellainen, joka saa pidettyä kurin ja asettaa rajoja sekä pitää kiinni yhdessä sovituihin säännöihin ja kodin tavoista.

Lohduttaminen ja koskettaminen, kun lapsi oli tuttu ja salli sen, antoivat lapsille tunteen siitä, että aikuinen välittää hänestä. Aikuisen on myös tärkeää myöntää omat virheensä ja pyytää niitä anteeksi. Siten lapsille annetaan oikeita toimintamalleja. Aikuisen aitous on avainasemassa, kun toimitaan kiintymyssuhteen häiriöistä kärsivän lapsen kanssa. Lapset yllättävän nopeasti ja hyvin hoksaavat sen, onko aikuinen aidosti läsnä, haluaako aikuinen viettää lapsen kanssa aikaansa ja nauttia siitä. Aito läsnäolo antaa lapselle tunteen siitä, että on tullut kuulluksi ja ymmärretyksi ja että hänestä välitetään.

Hyvänä keinona näyttäytyi myös asioiden sanominen kysymisen sijaan – ”minusta on tosi kurjaa, että sinusta tuntuu tuollaiselta/että olet tuota mieltä” tai ”ei mikään ihme, että sinusta tuntuu tuolta”. Myös kieltäminen myönteisellä tavalla on hyvä taito oppia. Jos joutuu kieltämään, on parempi aloittaa lause myönteisesti. Esimerkiksi jos lapsi kysyy saako pakkasella lähteä huppari päällä kouluun, voi hänelle sanoa ”kyllä voit, mutta laita takki vielä sen päälle, koska ulkona on kylmä”.

Arjessa esiintyvistä ongelmista eniten vastauksia saivat huomion hakuisuus, ruuan riittävyden tarkisteleminen/ahmiminen/hamstraaminen sekä luottamisen vaikeus. Lisäksi esiin nousivat ”tarrautuminen”, sääntöjen noudattamisen vaikeus, arjen toimintoihin osallistumisen vaikeus, pelko liikkua yksin, tykkäämisen varmistelu, muutosten sietämisen vaikeus, itseinho/tunne että on tyhmä ja kiintymisen vaikeus/itselleen luvan antaminen siihen.

6.2 Huomionhakuisuus

Monet haastatelluista kertoivat, että lapset hakevat huomiota aikuiselta, se on täysin normaalia. Monesti huomiota kuitenkin haetaan ”väärällä” tavalla, huonolla käyttäytymisellä. Usein se johtuu siitä, että lapsi on jossain vaiheessa elämäänsä huomannut, että niin toimimalla saa tehokkaimmin aikuisen huomion herätettyä.

...huomion hakuna hyvässä ja huonossa. Lapsi ei välttämättä osaa kuin huonon kautta. Se kuitenkin on tavallaan helpoin kohdata...sen niinkuin tietää, mistä se johtuu. Voi itse vaan toimia tilanteessa, eikä tarvitse miettiä syitä. (H5)

Kaikkien mielestä huomionhakuisuuteen ei kuitenkaan ole yhtä helppo suhtautua tai puuttua:

Huomion haku on haastavinta kohdata. Siksi kun siinä on osattava löytää tasapaino huomion antamiselle ja huomiotta jättämiselle. (H1)

6.3 Ruuan riittävyyden tarkistelu

Monilla laitoksen lapsista on ruokaan liittyviä ongelmia, jotka ovat syntyneet jo varhaislapsuudessa. Lapset olivat esimerkiksi syntymäkodissaan joko jääneet vaille ruokaa tai ruokaa oli ollut niukasti. Nyt, kun lapsia onkin paljon, tulee toisille tärkeäksi tarkistaa, riittääkö ruoka varmasti ja saako itse yhtä paljon kuin toiset. Tähän puututaan annostelemalla ruoka lapsille valmiiksi lautasille ja kertomalla ja rauhoittelemalla, että ruokaa varmasti on tarpeeksi. Ruokaa myös tehdään aina hieman tarvetta enemmän, jotta lapset näkevät, että sitä kyllä on.

Ilmenee mm. ruuan ja herkkujen laskemisena...montako jokaiselle mitäkin on. Kun valmistetaan jotain herkkuruokaa tai muita herkuja lapsi laskee ja varmistelee montako kukakin saa ja ettei itse jää ilman. Sitten ahmii herkut nopeasti ja kyttäilee saisiko vielä ylimääräistä. Lapsella pelko, että ruoka ei riitä. Siihen on aika helppo puuttua...selittämällä, että ei missään normaalikodissakaan vedetä herkuja niin paljon kun napa vetää. Ja sanomalla, että ruoka riittää kyllä. (H4.)

6.4 Luottamisen vaikeus

On helppo ymmärtää aivan maalaisjärjellä, että on vaikeaa luottaa kehenkään, jos luottamus on menetetty tai sitä ei ole koskaan ollutkaan. Luottamuksen rakentaminen vie joidenkin lasten kohdalla pitkän ajan, kun taas toisten kanssa se on helpompaa. Aikuisen aitous ja vuorovaikutustaidot helpottavat luottamuksen saavuttamisen prosessia.

Kun lapsi on jäänyt jo pienenä ilman läheistä aikuista...vanhemman vakava sairaus, esimerkiksi äidin masennus tai ei muuten oo pystynyt antamaan lapselle turvallista kiintymyssuhdetta. Se näkyy esimerkiksi luottamuksen puutteena. (H3)

Ehkä helpoin kohdata on luottamisen vaikeus. Sen kanssa joutuu painimaan myös ”tavallisten” lasten kanssa. (H1)

6.5 Tarrautuminen

Tarrautuva lapsi tuntuu monesta aikuisesta muita rasittavammalta ja työläämmältä. On hankalaa keskittyä päivän rutiineihin ja toisten lasten ongelmiin, kun itsessä on koko ajan kiinni yksi lapsi. Lapsi seuraa valitsemaansa aikuista joka paikkaan ja voi esittää alati kysymyksiä, joihin vaatii vastauksia heti.

Lapsi tarrautuu aikuiseen...on koko ajan kiinni ja vailla. (H5)

Lapsi kiintyy herkästi esimerkiksi ohjaajiin ja muihin aikuisiin...Ehkä siihen on kuitenkin helpoin suhtautua siihen tarrautumiseen. Silloin voi jutella lapsen kanssa, hienotunteisesti, kertoa miltä ihmisistä voi tuntua, jos toinen tulee liian lähelle (H3)

6.6 Sääntöjen noudattamisen vaikeus

Kun lapsella ei ole välttämättä ollut vakaata ympäristöä ja selkeitä sääntöjä, hän kapinoi uutta tilannetta vastaan. Tällöin jokainen aikuinen, joka vaatii sääntöjen noudattamista, saa vastansa kapinoivan lapsen. Aikuisesta on hankalaa ja epämukavaa, turhauttavaakin, se, että jokaisesta asiasta joutuu sanomaan useita kertoja peräjälkeen ja pienimmistäkin säännöistä/tavoista muistuttamaan alati.

Joskus se ottaa koville...se, kun joutuu muistuttamaan kaikista asioista koko ajan, säännöistä ja tavoista ja semmosista. Vaikka ne on kaikilla tiiossa olevia asioita niin silti pitää kokeilla ja testata aina. (H7)

6.7 Arjen toimintoihin osallistumisen vaikeus

Haastatellut kertoivat, että päivittäin arjessa toistuva ”ongelma” on saada lapsi osallistumaan normaaleihin arjen toimintoihin, kuten esimerkiksi imurointiin tai tiskikoneen tyhjentämiseen. Joillekin lapsista joutuu muistuttamaan asiasta useita kertoja ja siltikin homma jää tekemättä ilman jatkuvaa valvontaa. Toisten kohdalla auttaa se, että aikuinen aloittaa tekemisen hänen kanssaan ja vähitellen jättäytyy taka-alalle, jolloin lapsi tekee loput itsenäisesti.

(Hankalaa on) kun lapsi ei näe tilannetta muuten kuin omalta kannaltaan eikä ole yhteistyökykyinen. Silloin joutuu tekemään yksipuolisia ratkaisuja, jotka eivät lapsesta välttämättä tunnu mukavilta. (H2)

Itseä ärsyttää se, kun joutuu sanomaan ja sanomaan. Semmonen tyhjän vetkuttelu, kun asiat voisi tehdä samantien. Sitten tulee tehtyä monesti ite...vaikka tehokkaampaa onkin tehdä lapsen kanssa yhdessä. Monesti ei tarvii kun vieressä seisoa, niin homma hoituu. (H7)

6.8 Pelko liikkua yksin

Lapsella voi olla aiemmassa lapsuudessaan koettuja traumoja joko siitä, että hänet on jätetty selviytymään liikaa yksin tai sitten hänelle on joskus sattunut jotain pelottavaa yksin liikkua. Tällainen hankaluus on laitoksen arjessa toiminnan suunnittelun kannalta ongelmallista. Lapsi saattaa hyvinkin rohkeasti lähteä ensin vaikkapa pyörällä kaverin luona käymään, mutta toisten lasten kanssa ei sillä aikaa voi poistua mihinkään, koska lapsi saattaa sillä välin joko palata ”paniikissa” kotiin tai soittaa, että hänet on tultava heti hakemaan. Lapsen rohkaisu yksin liikkumiseen voi auttaa hetkellisesti, mutta hän kuitenkin helposti palaa aiempaan käyttäytymiseensä. Myönteisen palautteen antaminen on tässäkin kohdassa tärkeää.

Jatkuva varmistelu että onhan joku kotona kun itse lähtee jonnekin. Lapsi yrittää rakentaa itselleen pahaa oloa jo ennen kuin lähtee kotoa...miettimällä, että jos hän saa jonkun paniikkikohtauksen tai kuvittelemalla, että kaikki autot seuraa häntä. (H4)

Lasta ei voi jättää liian aikaisin yksin olemaan. Joillakin voi mennä vuosia ennenkuin uskaltavat olla yksin kotona edes sitä viittä minuuttia, mikä menee, kun pyörähtää kylällä hakemassa toisia koulusta. (H9)

6.9 Tykkäämisen varmistelu

Monet lapset testaavat lähelläään olevia aikuisia. Huonon käyttäytymisen jälkeen lapsi voi luoda vaivihkaisia katseita tai hän kiertelee aikuisen ympärillä. Näillä keinoilla hän hakee varmistusta sille, tykkääkö aikuinen edelleen, vaikka hän on niin ”tyhmä”, että käyttäytyi huonosti. Jotkut lapset kysyvät suoraan; ”suutuitko sinä minulle?”, ”tykkäätkö sinä silti?”.

Tykkäämisen varmistelu on yksi – jos suutut minulle, niin tykkäätkö silti. Testailu ja kokeilu – tykkäätkö vaikka oon ärsyttävä sulle. Se on aika haastavaa...ettei lapselle tule oloa, että en välitä. Lapsi voi mielessään kääntää asiat äinpäin ja vaatii jatkoselvittelyjä sitten. (H5)

Kerrankin oli tilanne ollu yhen lapsen kanssa, jossa itekkin vähän hermostuin...vaikka eihän se haittaa jos hermostuu aikuinenkin...piti ottaa tilaa itselle ja samalla antaa sitä lapsellekin. Mutta sitten rauhotuttua juteltiin ja paikattiin välit. Kerroin, että tykkään ja välitän, vaikka välillä suutunkin. (H7)

6.10 Muutosten sietämisen vaikeus

Ns. normaali lapsi yleensä innostuu, kun aikuinen järjestää hänelle mukavan yllätyksen. Kiintymyssuhteen ongelmista kärsivä lapsi sen sijaan helposti ahdistuu. Muutos tarkoittaa hänen mielessään sitä, että jotain paha on tapahtumassa. Myös päivän rutiineissa tapahtuvat muutokset laukaisevat ahdistuksen. Esimerkiksi, jos ruoka-aikaa muutetaan tai läksyt tehdäänkin eri aikaan kuin yleensä, lapsi ei enää osaa toimia normaalilla tavalla. Koko loppupäivä voi mennä pilalle pienen muutoksen takia. Kuitenkin muutoksia siedetään paremmin, kun muutoksen tekijänä on aikuinen, johon lapsi luottaa ja jonka hän tuntee.

Se (muutosten sietämisen vaikeus) aiheuttaa turvallisuuden tunteen järkkymisen. Siihen auttaa arjen ennakoitavuus, ei liikaa muutoksia tai äkkilähtöjä, silloin lapsi jähmettyy ja epäilee. Arjen jatkuvuuden turvaaminen on tärkeää ja turvallisuuden ilmapiirin luominen. (H6)

6.11 Itseinho/tunne että on tyhmä

Lasten ja aikuisten suhteissa tapahtuu monia erilaisia konflikteja päivän mittaan. Tällaisia aiheutuu mm. kurinpidosta tai erehdyksestä. Kun tällaisia on tapahtunut, on tärkeää korjata tilanne. Aikuinen juttelee lapsen kanssa tai ottaa hänet mukaan johonkin toimintaan ja samalla vahvistaa lapsen tunnetta siitä, että vaikka hän toimikin tyhmästi, aikuinen siitä huolimatta hänestä välittää ja tykkää. Iso pelko lapsilla oli juuri siitä, että onko hän tarpeeksi ”hyvä” aikuiselle. Suhteen vaurioituminen ja aikuisen suuttuminen oli iso pelon aihe. Lapset paljon varmistelivat sitä, mitä voi tehdä ja miten kauan ennenkuin aikuinen hänet hylkää. Päivittäistä oli, että aikuinen kertoi lapselle olevansa pysyvä henkilö tämän elämässä, ja että tekipä lapsi melkein mitä hyvänsä, niin häntä ei hylätä taas.

Itseinho. Lapsen tunne, että minä olen paha. Huono itsetunto. Varautuneisuus. Kaikki paha johtuu itsestä ja on omaa syytä. Peittää, jos sattuu tai pettyy. Täytyy puhua lapsen kanssa. Kertoa, että olen tässä ja tykkään sinusta juuri tuollaisena. (H6)

6.12 Kiintymisen vaikeus/itselleen luvan antaminen siihen

Kiintyminen voi olla vaikeaa, jos ei ole koskaan päässyt turvallisesti kiintymään kehenkään. On luonnollista, että silloin ei uskalla luottaa toiseen, tai itseenkään. Joskus myös ympäristö luo paineita tai jopa estää lasta kiintymään. Esimerkiksi vanhemmat saattavat painostaa lasta olemaan kiintymättä liikaa sijaishuoltopaikan aikuisiin, vaikka lapselle olisi tärkeää saada lupa siihen.

Itselleen luvvan antaminen kiintymiseen, kun paikat ja ihmiset ovat vaihtuneet. Lapsi valmistautuu lähtöön eikä uskalla kiintyä. Vanhempien vastahakoisuus on

yksi tekijä. On haastavaa, kun vielä vuosienkin jälkeen ollaan edelleen lähtöpisteessä...toipuminen vie niin paljon aikaa. (H6)

Jos oliskin vaan nämä lapset eikä niitä aikuisia hämmentämässä...tai jos ne aikuiset ymmärtäisi, että lapsella on oikeus kiintyä. (H8)

6.13 Helpoimmat ja haastavimmat tilanteet

Helpoimpina tilanteina tulivat edellä mainittut huomionhakuisuuteen puuttuminen, ruuan riittävyden tarkisteluun puuttuminen, luottamisen vaikeuteen puuttuminen ja tarrautumiseen suhtautuminen. Vastauksia tuli myös yleisellä tasolla ajatellen.

Helpoimmat tilanteet syntyvät silloin, kun lapsella on oma mielenkiinto mukana asioihin. Silloin on hepoina päästä yhteisymmärrykseen. (H2)

Helpointa on turvaallisuuden ilmapiirin luominen, arjen jatkuvuuden turvaaminen ja yllätysten sietäminen. Toiminnan taso on itsellä helpompi kuin tunteen taso. (H6)

Haastavimpina koettiin huomionhakuisuus ja tykkäämisen varmistelu sekä käytöshäiriöt. Myös yleisempiä ajatuksia heräsi haastateltavien mielessä tähän vastatessa.

Haastavimpia ovat sellaiset tilanteet, joissa lapsella on hälläväliä-asenne kaikkeen ja jossa lapsi ei ite nää toimineensa väärin vaan reagoi juuri niin, että hän ei ole tehnyt mitään väärää. Lapsi alkaa syyttämään aikuista, että hänen syytään on lapsen oma paha mieli ja olo. Lopulta lapsi kääntää asian niin, että saisi aikuiselta selkään. Tällaisen tilanteen purkaminen kestää usein tunteja, tosin lapsen iän karttuessa hän osaa jo vähän paremmin itse miettiä tekemiään virheitä ja sitä kautta asia on helpompi käsitellä loppuun. (H4)

6.14 Ongelmiin vaikuttaminen ja arjen helpottaminen

Usean haastateltavan mielestä parhaiten auttaa, kun tutustuu lapseen ja hänen taustoihinsa. Pitää ansaita lapsen luottamus omalla toiminnallaan ja tekemisillään sekä sanomisillaan. Omasta itsestä on uskallettava antaa lapselle jotain, eikä suljettava yksityisyyttä liikaa työn ulkopuolelle. Lapsen kanssa on oltava valmis keskustelemaan

avoimesti. Tilanteiden ennakoiminen ja herkkyys arjessa ovat myös tärkeitä asioita oppia. Myös muita huomioita tuli esille.

Pysyn itse rauhallisena. Annan lapsen itse kertoa omat tuntemuksensa...huumorin kautta pääsee monesti kontaktiin. Ei saa olla hyökkäävä aikuinen. (H2)

Se on tärkeää, että ottaa tilanteet tilanteina, eikä syyllistä lasta, vaan puuttuu siihen, miten lapsi toimii. Lapsi ei ole paha, vaikka toimisi väärin tai sellasella ei hyväksyttävällä-tavalla. (H7)

7 POHDINTA

Kiintyminen on välttämättömyys kasvuprosessissa. Kiintymyssuhde syntyy jo varhaislapsuudessa, vauvaikäisenä. Suhde voi olla joko turvallinen tai turvaton, mutta aina sellainen on olemassa. Tutkimuksen tuloksissa kävi ilmi, että kiintymyssuhteen häiriöstä kärsivä lapsi reagoi monin eri tavoin aina tarrautumisesta välttelyyn ja huonoon käyttäytymiseen. Luottaminen on vaikeaa ja oma minäkuva helposti vääristyy. Aikuisen on tärkeää huomata ja havaita käytöksen takana oleva syy sekä yrittää auttaa lasta sen nimenomaisen asian kanssa, vaikka toki käyttäytymiseenkin on usein puuttuttava. Kiintymyssuhteen häiriötä on mahdollista hoitaa ja lapselle on tärkeää, että hänellä on edes yksi kiintymyshahmo, johon hän voi luottaa.

Monilla sijoitetuilla lapsilla on taustallaan kiintymyssuhteiden menetyksiä ja kokemuksia oman olemassaolontunteen katkoksista sekä usein myös vakavia hoidon laiminlyöntejä ja pahoinpitelyjä. Sijoitettu lapsi voi kertoa omasta elämästään pirstaleisesti, koska hänellä ei ole tarkkaa kuvaa elämänsä tapahtumista. Häneltä on puuttunut ihminen, joka olisi voinut muistella tapahtumia hänen kanssaan. Lapsi itse tietää ja tuntee kaikki vaiheensa, mutta hän ei aina kykene muistamaan eikä osaa kertoa niistä sanallisesti. Siksi lapsi ”muistaa” oireilemalla. Erilaiset tunne-elämän oireet ovat siis lapsen tapa kertoa kokemuksistaan. (Kalland & Sinkkonen 2007, 439.)

Kiintymys ja turvallisuus liittyvät aina toisiinsa. Turvattomuutta kokeva lapsi etsii lohdutusta ja suojaa kiintymyshahmoltaan. Mikä tahansa trauma voi rikkoa kiintymyksen, koska kiintymyshahmo ei onnistu suojelemaan lasta, ja käsittämätön paha tapahtuu. Jotkut lapset reagoivat vetäytymällä, toiset taas voivat etsiä uusia kiintymyshahmoja, joita he pitävät parempina suojelijoina. (Poiijula 2007, 88.)

Käyttäytymisongelmaan liittyy monesti häpeän tunne. Häpeän tunne on itsekeskeinen tunne, toisin kuin syyllisyyden tunne, joka on toisiin kohdistuva tunne. Syyllisyys motivoi korjaamaan ihmissuhteen sekä korjaamaan virheitä, kun taas häpeä saa välttämään kontaktia. (Hughes 2011b.)

Osa haastatelluista kertoi, että lasten käyttäytymishäiriöiden kohtaaminen voi olla tästä syystä aikuisestakin vaikeaa. Lapsen häpeän tunne on vaikea kohdata. Aikuisen omat reaktiot tilanteessa ovat tärkeitä. Tunteminen ja empatia ovat sallittuja ja toimivia tunteita.

Pelon tunteiden hallinta on yksi lapsuuden kehitystehtävistä. Joskus pelot kuitenkin voivat kehittyä kohtuuttommiksi ja arkea häiritseviksi. Kun pelot ovat voimakkuudeltaan poikkeavia ja niihin liittyy merkittävää sosiaalista haittaa, puhutaan pelko- ja ahdistushäiriöistä. (Aro 2011b, 114.) Pelot voivat olla voimakkaita myös ilman, että lapsella tarvitsisi diagnosoida pelko- tai ahdistushäiriötä. Pelon tunteet voivat nousta pintaan aivan tavallisissa arkisissa toiminnoissa. Yksin liikkumisen pelko on yksi yleisistä peloista, mutta esimerkiksi hiustenvärjäämistilanne (punainen hiusväri) voi nostaa lapsessa esiin muistoja siitä, kun hänen läheistään on pahoinpidelty (veri päässä).

Tyhmyyden tunne liittyy häpeän tunteeseen. Traumatisoituneella on aina myös häpeää. Hän ajattelee olevansa tyhmä, tai että hän ansaitsee kaiken tapahtuvan pahan tai on arvoton eikä ole rakastamisen arvoinen. (Hughes 2011b.) Läheisten ihmisten suuttuminen vahvistaa häpeän tunnetta. Häpeän tunne ei auta lasta parantamaan sosiaalisia taitojaan. (Ring 2008, 288.) Omat tyhmyyden ja häpeän tunteet voivat olla lapsella voimakkaita. Hänestä voi tuntua tosissaan siltä, että tekipä hän mitä tahansa, se on aina väärin. Myös itsestä riippumattomat tapahtumat voivat tuntua omalta väärältä teolta, että ei ole osannut olla tarpeeksi hyvä.

Itsensä hallinnan ja turvallisuuden tunteen mahdollistavat tuttu ympäristö, johdonmukaisuus ja lapsen tarpeet huomioon ottava hoiva. Vuorovaikutus ja aikuisen lapselle antama palaute muovaavat lapsen käsityksiä sekä itsestään että hoitavasta aikuisesta. Lapsi saa käsityksen siitä, mitä häneltä odotetaan ja millainen hän itse on. (Aro 2011c, 22.) Laitostuminen uhkaa helposti, jos kaikki tekevät kaikki asiat samalla tavalla ja samaan aikaan aina ja jatkuvasti. Elämään kasvamiseen kuuluu myös se, että oppii sietämään pettymyksiä ja kenties huomaamaan, mikä omassa käytöksessä vaikuttaa siihen, että ei saa samoja asioita. Kun lapsi hoksaa sen, hänen on mahdollista pyrkiä muuttamaan käyttäytymistään.

Yksi haasteista on arjen tilanteissa selviäminen. On tärkeää, että aikuinen on tilanteen tasalla eikä hätäänny tai jätä lasta yksin. Lapsella on oltava aina tunne siitä, että aikuinen ei mene rikki – että hän kestää kaikki tilanteet ja eteen tulevat asiat, jopa ne lapsen mielessä suurimpina möykkyinä olevat pelon aiheet. Arjen toiminnoista selviytyminen on lapsilla vaihtelevaa. Pyrkimyksenä on luoda ennakoitava ja tasainen arkirutiini, jotta lapsi tietää mitä mihinkin aikaan tapahtuu ja mitä häneltä odotetaan. Silti päivittäin tapahtuu monenlaista aaltoliikettä, toisilla rajumpaa ja toisilla miedompaa. Jos koulupäivän aikana on tapahtunut jotain, se vaikuttaa heti kotiarkeen ja aiheuttaa levottomuutta ja jopa aggressiivisuutta. Myös tietyllä hetkellä ohjaajan lausuma väärä sana lapselle voi laukaista lapsessa jotain, joka on saattanut olla mielenpiiloissa pitemmän aikaa. Ohjaajan ennakointi arjessa on tärkeää, mutta aina sekään ei toimi.

Käytöshäiriöitä ja niihin johtavia syitä on tunnettava, jotta lasta voi auttaa. Myös lapsi ja hänen taustansa on tunnettava hyvin, jotta auttaminen arjessa on mahdollista. Terapia parhaimmillaan tukee arkea ja arjen toimintoja, vaikkakin usein jää vain terapeutin ja lapsen väliseksi. Itse olen osallistunut yhden lapsen kanssa kiintymyssuhdeterapiaan ollen läsnä terapiassa osallistujana ja osana sitä. Terapia kesti n. puolitoista vuotta toistuen kerran viikossa tunnin sessiolla. Tulokset yllättivät nopeudellaan paitsi minut, myös terapeutin ja lääkärin. Yhteinen aikaisemmassa elämässä tapahtuneiden asioiden läpikäyminen sekä tämänhetkisten vaikeuksien pohtiminen todella lähensivät minua ja lasta sekä auttoivat häiriökäyttäytymisen poistumista. Kun olin mukana terapiassa, oli helppoa siirtää terapiassa puhutut asiat kodin arkeen ja tuloksia syntyi nopeaan tahtiin.

Pojjula on sitä mieltä, että lapsen ohjaaminen korvaamaan kielteisen käytöksen myönteisellä on hyvä ajatus. Jännityksen purkamiseksi lasta voi ohjata johonkin ruumiilliseen toimintaan. Myös puhuminen voi auttaa. Toisten lasten kohdalla voi yksinolo ja tunteen havainnointi olla auttava keino. Luovien menetelmien kuten piirtämisen avulla lapsi voi ilmaista tunteitaan. Lisäksi käytännölliset keinot, kuten kymmeneen laskeminen tai paperin repiminen, voivat myös olla hyödyksi ja auttaa purkamaan tai hallitsemaan tunteita. (Pojjula 2007, 182–183.)

Voimakkaan tunteen vallassa olevaa lasta voi auttaa, jos aikuinen puhuu hänelle rauhoittavasti ja auttaa häntä löytämään nimen tunteelleen. Aikuinen voi muistuttaa lasta siitä, että tunne laantuu aikanaan, auttaa löytämään tunteelle syyn ja osoittaa, että tunne sinällään on ymmärrettävä ja hyväksyttävä. (Aro 2011c, 27.)

Aikuisen on hyvä näyttää lapselle välittävänsä tästä sanallisesti kehumalla ja kiittämällä, mutta myös fyysisin keinoin. Halaus, rutistus, kosketus tai taputus antavat lapselle kannustavaa ja välittävää viestiä. Pieni kosketus kertoo, että olet minulle tärkeä, olen iloinen että olet siinä. (Eklund & Heinonen 2011, 225.) Hughes kuitenkin muistuttaa, että koskettamista ei saa koskaan käyttää vasten lapsen tahtoa. Kosketusta vastustavat lapset tulee saada oppimaan olemaan kosketeltavina ensin, heidät on saatava arvostamaan kosketusta ja sen myönteisiä vaikutuksia. Aikuisen tulee rohkaista lasta käsittelemään taustalla olevia tunteita, joista kosketuksen välttäminen johtuu. (Hughes 2010, 32.)

Tarkkaavaisuus, ennakointi ja varhainen puuttuminen tilanteisiin ennen kuin ne karkaavat käsistä ehkäisevät ruumiillisia vammoja ja omaisuuden rikkoutumisia. Varhaisen puuttumisen etu on myös se, että silloin aikuinen itse on tynempi ja paremmin kykenevä reagoimaan. Aikuinen ei ole vielä turhautunut tai suuttunut. Lasten tapana on tehdä turvattomia asioita ollessaan epävarmoja. Kun aikuinen puuttuu asiaan nopeasti, se luo varmuutta lapselle eikä hänellä enää ole tarvetta toimia epätoivottavasti. (Pojjula 2007, 195.)

Ennustettavuus ja rutiinit luovat turvallisuutta. Lapsi, joka on altistunut traumalle huolestuu, jos hän ei tiedä mitä tapahtuu. Päivän kulku on useimmiten mahdollista

järjestää aikuisten toimesta sellaiseksi, että lapsi pystyy ennakoimaan tulevaa. Tämä luo turvallisuuden tunnetta ja varmuutta lapsen mieleen. Hän tietää mitä häneltä odotetaan ja mitä on tapahtumassa tai tulee tapahtumaan. Johdonmukainen säännöistä kiinni pitäminen ja rutiinien säilyttäminen ovat aikuisten tehtäviä. Aikuisten on myös pidettävä lupauksensa, jotta lapsi voi luottaa heihin ja lapsi tietää, että aikuiset ovat tosissaan sanoessaan jotain. (Poijula 2007, 190–191.) Sääntöjen tulisi olla yksinkertaisia, jotta lapsi ne ymmärtää. Niitä tulisi olla myös tarpeeksi vähän, jotta lapsen olisi mahdollista oppia ja sisäistää ne. Sääntöjä tulee noudattaa aina eikä joustavasti, näin lapsi oppii luottamaan siihen, että aikuinen huolehtii hänen turvallisuudestaan. (Poijula 2007, 194.)

Hughesin mukaan lapselle ei ole hyvä kertoa tulevasta mukavasta asiasta liian aikaisin. Liian pitkä odotus voi johtaa siihen, että lapsi ahdistuu ja tahallaan tekee jotain sellaista, joka estää mukavan tapahtuman toteutumisen. (Hughes 2010, 190.) Lapsi ei välttämättä ole valmis kokemaan hyvää ja kivaa, jos hän on joutunut pettymään odotuksissaan. Jotkut lapset myös ”alentavat” tulevan kivan tapahtuman – esimerkiksi, jos puhutaan laskettelureissusta, lapsi saattaa heti olla sillä kannalla, että ei siitä kuitenkaan tule mitään, kuitenkin tulee pakkasta tai auto hajoaa. Tällöin lapsen on parempi kuulla tulevasta tapahtumasta vasta lähdön lähetessä ja aikuisen on muistettava äänensävyillään ja omalla käyttäytymisellään olla rohkaiseva ja innostunut, jotta lapsen on helpompi samaistua tunteeseen.

Myönteisellä palautteella on vahva voima, vaikka lapsi ei sitä alkuun osaa ottaa vastaan. Aiempien kokemusten myötä tullut heikko minäkuva on voinut rakentua kielteisen palautteen myötä. Siksi lapsen voi olla vaikea aluksi ottaa vastaan myönteistä palautetta. Myönteinen palaute toistuessaan kannustaa toimimaan toivotulla tavalla ja myös parantaa minäkuva. (Eklund & Heinonen 2011, 224.)

Kiintymyssuhdehäiriöiset lapset eivät kykene luottamaan siihen, että aikuinen voi ja haluaa hoitaa heitä. Itsetyytyväisyys ja omanarvon tunne rakentuvat siitä, että voi tuntea olevansa oikeassa, hyväksyty ja turvassa. Lapsen luottamus saaminen vaatii kärsivällisyyttä ja kovaa työtä. (Becker-Weidman & Shell 2008, 264.)

Arjessa rakenne, toistuvat rutiinit sekä ohjaus ja valvonta selvästi auttavat kiintymyssuhdehäiriöistä kärsiviä lapsia. Lapsen on tärkeää pystyä ennakoimaan tulevia tapahtumia. Aikuisen myönteisellä asenteella tuotettuna ne luovat turvallisuuden tunnetta. Myönteiseen asenteeseen kuuluu positiivisuus ja huumorinkäyttö. Vaikeistakin tilanteista useimmiten selviää helpommin, kun aikuinen osaa pitää yllä huumoria ja hieman leikin varjolla rauhoitella lasta. Turvallisuuden tunne on tärkeä seikka. Turvallisuutta luo, kun lapsi voi luottaa siihen, että aikuinen huolehtii.

Lapselle tulee turvata mahdollisuus läheisyyteen ja hänelle on luotava tunne siitä, että hänestä huolehditaan. Kaikkia traumatisoivia tilanteita ja tapahtumia ei mitenkään voida poistaa, tärkeää onkin lieventää niitä turvaamalla arjen jatkuvuus ja luomalla päiviin selkeä rakenne. Aikuisen on osattava ottaa vastaan lapsen reaktiot sellaisinaan, pakottamatta lasta reagoimaan tietyllä tavalla. (Poijula 2007, 166.) Lapset tarvitsevat rakenteeltaan selkeän ympäristön. Jos lapsen tarkkaavaisuus on huono ja häntä ohjaavat impulssit kontrollin ja harkinnan sijaan, on hänen vaikeaa muistaa tavoitteita ja sitä mitä ollaan tekemässä. Hän tarvitsee silloin lyhyitä ja selkeitä ohjeita sekä aikuisen tukea. (Eklund & Heinonen 2011, 218.)

Kodinomainen ympäristö ja kodinomaisuuteen pyrkiminen myös toiminnoissa ja säännöissä helpottaa sopeutumista sekä lapsen pidempää laitoksessa olemista. Vaikka laitos ei koskaan voi olla täysin tavallisen kodin kaltainen, siihen panostamalla saa kuitenkin aikaan viihtyisän ja kotoisan tunnelman. Siihen kuuluu tietty ”pienuus”, lämpö, omat tavarat, vaikutusmahdollisuus ympäristöönsä ja tutut ja vaihtumattomat ihmiset. Sekä tietenkin yksilöllisesti huomioiden rajat ja rakkaus. Sijaishuollossa työskentelevä ei voi ottaa työtään pelkkänä työnä ja ansiopaikkana, vaan häneltä vaaditaan sitoutumista ja sydäntä.

Laitoksessa on ollut sen alusta lähtien käytössä omaohjaajajärjestelmä. Omaohjaajajärjestelmän yksi tavoitteista on turvata lapselle mahdollisuus puhumiseen ja siihen, että häntä kuunnellaan. Myös se, että vuorossa on aina useampi ohjaaja tekee mahdolliseksi sen, että aikuisilla on aikaa kuunnella lapsia ja viettää heidän kanssaan mahdollisimman paljon myös kahdenkeskistä aikaa. Systemi on havaittu hyväksi ja toimivaksi työyhteisössä.

On tärkeää kommunikoida lapsen kanssa parantavalla tavalla. Se tarkoittaa sitä, että lapselle selitetään asioita, luodaan turvallisuutta ja lasta ohjataan hyviin keskustelutaitoihin. On myös tärkeää, että lapsi saa kokea osallistuvansa eikä vain olevansa tarkkailijana. Lapsen tulee saada kokemus siitä, että hän on ”aktiivinen toimija omassa elämässään”. Puhuminen auttaa, kun vaikeatkin asiat otetaan avoimesti esille. Ympäristön on oltava turvallinen ja aikuisen sellainen, johon lapsi voi luottaa. Asioiden puheeksi ottaminen on aina aikuisen tehtävä. Puhuminen on avuksi keskinäisen yhteisymmärryksen luomisessa ja helpottaa aikuisen ja lapsen välistä jännitystä. Puhumisen helpottava vaikutus on siinä, että lapsen ei tarvitse kerätä kaikkea sisälleen. Toiselle kertominen auttaa suhteuttamaan omia pelkoja ja kokemuksia. Lapsi saa aikuiselta tiedon ja varmuuden siitä, että hänen tunteensa ovat normaaleja. (Pojjula 2007, 184–185.)

Yhteiset pelisäännöt on oltava, ovathan ne jokaisessa normaalissa kodissakin. Useimmat lapset kyllä tietävät ja hoksaavat hyvin sen, miten kuuluu käyttäytyä, mitä saa tehdä ja mitä ei. Kun lapset otetaan mukaan laatimaan ohjeistusta, heidän on siihen myös helpompi sitoutua. Lapsille pitää antaa tilaisuus näyttää. Yhteisten sääntöjen noudattaminen onkin sitten vaikeampi asia. Lasten ikäjakaumakin voi jo olla sellainen, että mikä sopii yhdelle ei käy toiselle. Käytösnormien kohdalla asia on helppo, mutta esimerkiksi kotiintuloajat ovat sellainen asia, joka pitää voida yksilöidä. Välttämättä ikä ei pelkästään ole peruste. Myös lapsen persoona ja yleinen käyttäytyminen on huomioitava. Joku 15-vuotias saattaa olla ikäisekseen kypsä ja häneen voi luottaa, jolloin hän saa olla myös ulkona pidempään kuin joku toinen. Tämä herättää kysymyksiä ja kapinointia toisissa lapsissa, mutta on myös opittava se, että aina ei saa kaikkea samaa kuin toiset.

Sääntöjen laatiminen ja niiden noudattamisen valvominen ovat aikuisten tehtäviä. Aikuisten on keskusteltava keskenään ja sovittava yhdessä tavoitteista, toiminnasta ja sen sisällöstä sekä niistä keinoista, joita tavoitteiden saavuttamiseen käytetään. Näihin sovittaviin asioihin kuuluvat myös säännöt – mikä on sallittua käyttäytymistä ja mikä ei. Myös lapset voivat ikätasonsa ja valmiuksiensa mukaan osallistua yhteisten pelisääntöjen muodostamiseen. (Eklund & Heinonen 2011, 216–217.) Kyseisen laitoksen lapset ovat päässeet vaikuttamaan yhteisiin sääntöihin. Heille annettiin kynä,

paperia ja aikaraja. Paikalla oli yksi lapsille tuttu aikuinen. Lapset miettivät keskenään ja pohtivat, mikä on soveliaista käyttäytymistä ja mitä ei missään nimessä saa tehdä. He laativat itselleen yleiset ”säännöt”, talon tavat, sekä erikseen säännöstön tietokoneen käyttöä varten. Lasten listaamat asiat olivat hyvin maanläheisiä ja aivan samoja, joita aikuiset olivat halunneet ja joita tähän astikin oli yksikössä noudatettu. Uutena tulleet tietokoneen käyttöä koskevat säännöt menivät nekin sellaisenaan aikuisten tarkistuksesta läpi. Eli lapset laativat itse sääntönsä ja niiden noudattaminenkin on pääasiassa lasten vastuulla. Aikuisten tehtävä on katsoa, että homma toimii ja puuttua tarvittaessa esimerkiksi riitatilanteisiin.

Sijaishuollossa yksi haasteista on myös se, että lasten kanssa työskentelee monia eri ohjaajia. Kaikkien aikuisten on tärkeää ”olla samoilla linjoilla” kaikissa arjen toimissa sekä rajoissa ja säännöissä. Kaikille ohjaajille tämä ei ole ollut täysin selvää. Se helposti luo tilanteen, jossa lasten mielestä talossa on ”tiukkiksia”, joiden vuoroissa ei saa tehdä mitään ja ”kivoja”, jotka antavat lasten tehdä mitä itse haluavat. Tämä jako on karkea eikä pidä todellisuudessa näin selvästi paikkaansa, mutta lasten mielissä asia on suoraviivaisesti juuri noin. Silloin ne rajoista kiinni pitävät ohjaajat menettävät otettaan lapsiin, samoin kuin hekin, jotka eivät rajoista pidä kiinni. Lasten arjesta tulee ennakoimatonta ja turvatonta, koska he eivät voi luottaa siihen, että aikuinen pitää heistä huolen ja rajoittaa hölmöyksien tekemistä.

Hughes kertoo, että kuri ja valvonta eivät ole rangaistuksia, vaan auttavat lasta silloin, kun lapsella itsellään ei ole keinoja pärjätä arkipäivän tilanteissa. Päiväohjelmaan tulee kuulua sekä aktiivista toimintaa että hiljaista tekemistä. Vuorovaikutusta aikuisen kanssa ja yksinäistä olemista. Lapsi tarvitsee sekä leikkimistä että kotitöitä lapsen ikä huomioon ottaen. (Hughes 2010, 35.)

Oma jaksaminen on monesti koetuksella, mutta sitä ei saa lapselle näyttää. Työparityöskentely auttaa jaksamaan välillä raskasta arkea. Kun toisella alkaa voimat hiipua, on hyvä toisen ohjaajan ottaa tilanne haltuunsa ja päästää toinen levähtämään hetkeksi. Tällaisia tilanteita esiintyy laitoksessa harvemmin, mutta nekin voidaan hyvällä valmistautumisella ja ohjaajien keskinäisellä kommunikaatiolla ja tuntemuksella hoitaa siten, että lapselle ei tule turvaton olo kaiken keskellä. Useille lapsille voi sanoa

suoraan, että nyt tarvitsen hetken huokaisua, joten toinen tulee tähän tilalle – minä tulen hetken päästä takaisin. Sillä aikaa toinen ohjaaja on järjestänyt arjen muitten lasten kanssa toimimaan ja jatkumaan normaalina.

Lastensuojelun tarkoituksena on nimensä mukaisesti suojella lasta sekä auttaa vaikeissa paikoissa. Kynnys lastensuojeluilmoituksen tekemiseen tuntuu olevan korkea. Esimerkiksi keskustelupalstoilla monesti kysellään, voiko tällä ja tällä perusteella tehdä ilmoituksen ja myös sitä, tuleeko oma nimi ilmi ja miten se vaikuttaa suhteisiin toisen osapuolen kanssa. On kuitenkin parempi katsoa kuin katua. Jos todetaan, että kaikki on kunnossa niin hyvä niin, mutta jos ei ole, niin lapsi ja perhe saa tarvitsemaansa apua. Yleisesti tunnutaan myös ajattelevan, että lastensuojeluilmoitus tarkoittaa automaattisesti huostaanottoa, mikä ei pidä paikkaansa.

Laitoshuolto sijaishuollon muotona on monien mielessä negatiivissävytteinen. Kun lapsi sijoitetaan laitoshuoltoon, perusteena pidetään usein sitä, että lapsi on jollain tavoin vaikeahoitoinen. Tämä toki onkin yksi syy laitoshuollon sijoituksille. Mutta aina ”vika” ei ole lapsessa itsessään – myös hänen perheensä ja lähi-ihmisensä voivat olla vaikeita ja haastavia. Tällöin tavallinen sijaisperhe ei kestä lapsen lähipiiristä tulevaa painetta ja laitoshuolto ammattilaisineen on varteenotettava sijoitusmuoto. Laitokset mielletään isoiksi ja kolkoiksi paikoiksi, mikä ei tosielämässä pidä paikkaansa. Toki on olemassa monenlaisia laitoksia, mutta joissain tapauksissa laitos voi olla hyvin kodinomaisen paikka ja lapset, jotka ovat siellä sijoitettuina useita vuosia aina aikuisuuteen asti todella pitävät sitä kotinaan. Kodinomaisuuteen on panostettava ja koko yhteisön, lasten ja aikuisten, on siihen sitouduttava.

Sijoitusta kodin ulkopuolelle ja laitossijoitusta tarvitaan turvaamaan tiettyjen lasten kasvuolosuhteita. Kaikki ihmiset eivät selviydy sosiaalipalveluista ja erilaisista tuista huolimatta siten, että muuta huolenpitoa ei tarvittaisi. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen antaa laki mahdollisuuden siinä tilanteessa, kun ”avohuollon tukitoimenpiteet eivät ole lapsen edun mukaisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja kun sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista.” (Laakso 2009, 26–27.)

Opinnäytetyöni prosessi oli pitkä ja välillä hyvinkin hankala. Tutkimuskysymys tarkentui ja osittain muuttuikin prosessin aikana, menetelmät menivät uusiksi ja innostus lopahti jossain vaiheessa kokonaan. Annoin tekemiselle aikaa, pidin taukoja ja sitten aina jatkoin ”uusin aivoin”. Itse koen laadullisen tutkimuksen mielenkiintoisempaan kuin määrällisen tutkimuksen, vaikka se jossain määrin onkin hankalampaa. Määrällinen antaa selkeämmin vastaukset eikä omille tulkinnoille ole samalla tavalla tilaa kuin laadullisessa tutkimuksessa. Haastattelu tutkimusmenetelmänä valikoitui lopulta tähän tutkimukseen ja olikin siihen sopiva.

Opinnäytetyö tehtiin haastattelemalla yhdeksää yhden laitoksen työntekijää. Teemoittelemalla haastattelukysymykset ja pitämällä ne lyhyinä ja selkeinä saatiin haastatelluilta täsmälliset, tarkat ja lyhyet vastaukset kuhunkin kysymykseen. Tämä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Toisaalta luotettavuutta voi ajatella heikentävän sen seikan, että haastatteluja ei nauhoitettu lainkaan, vaikka ne litteroitiinkin välittömästi kunkin haastattelun jälkeen.

Eettisenä mietinnän paikkana oli se, tuleeko laitoksen yksittäisistä lapsista liian tunnettavia kirjoitusprosessin myötä. Tätä olen estänyt sillä, että kenestäkään yksittäisestä lapsesta ei puhuta nimellä, ei kerrota taustoja, eikä myöskään mahdollista diagnoosia tai sen olemattomuutta. Myöskään oletusarvona ei ole se, että kaikilla sijoitetuilla lapsilla on tai ei ole kiintymyssuhdehäiriötä.

Olisi mielenkiintoista nähdä tehtävän jatkotutkimus: esimerkiksi tutkimuksen ”sivutarkoituksesta”, joka oli työyhteisön tietämyksen kasvattaminen ja tilanteista oppiminen. Heitä on nyt herätelty näkemään ja huomaamaan kiintymyssuhdehäiriöistä johtuvia arjen ongelmia sekä pohtimaan sitä, miten niistä voi selvitä ja miten lasta voi auttaa. Jatkotutkimus voisi kartoittaa sitä, miten pidemmän ajan päästä tämä näkyy arjessa, vai näkyykö se enää ollenkaan. Onko jokin asia jäänyt tietoisuuden myötä enemmän elämään, vai peittääkö arki ja arjen haasteet kaiken alleen. Toinen itseäni kiinnostava asia olisi se, mitä alunperin halusin tehdä: muuntaa DDP-menetelmä sijaishuoltoon sopivaksi työvälineeksi.

Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen, olipa hänellä kiintymyssuhdehäiriö tai ei, kanssa toimiessa kaikki kiteytyy lopulta perimmäiseen kysymykseen ”tykkäätkö sinä minusta?”. Välitätkö minusta niin paljon, että olet valmis huolehtimaan minusta ja auttamaan minua ongelmieni kanssa niin paljon, että tulen pärjäämään elämässäni.

LÄHTEET

- Ahonen, T. 2011. Esipuhe: Kuka meitä säätelee? Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.). Taaperosta taitavaksi toimijaksi – itsesääätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Niilo Mäki Instituutti. Sivut 6–9.
- Aro, T. 2011a. Miten ymmärrämme itsesäätelyn? Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.). Taaperosta taitavaksi toimijaksi – itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Niilo Mäki Instituutti. Sivut 10–18.
- Aro, T. 2011b. Itsesäätelytaitojen kehityksen ongelmat lapsuudessa. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.). Taaperosta taitavaksi toimijaksi – itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Niilo Mäki Instituutti. Sivut 106–118.
- Aro, T. 2011c. Itsesäätelytaitojen kehitys ja biologinen perusta. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.). Taaperosta taitavaksi toimijaksi – itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Niilo Mäki Instituutti. Sivut 20–40.
- Arponen, A. 2005. Arviointi ja valvonta sijaishuollossa. Teoksessa Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (toim.). Ojista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto ry. Sivut: 166–168.
- Becker-Weidman, A. & Shell, D. 2008. Työ lasten kanssa, joilla on diagnosoitu reaktiivinen kiintymyshäiriö: opettajille, sosiaalityöntekijöille, nuorisotyöntekijöille ja muulle henkilökunnalle. Teoksessa Becker-Weidman, A. & Shell, D. Auta lasta kiintymään. Tampere: PT-Kustannus. Sivut: 261–275.
- Eklund, K. & Heinonen, J. 2011. Lapsen itsesäätelyn tukeminen arjessa. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.). Taaperosta taitavaksi toimijaksi – itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Niilo Mäki Instituutti. Sivut 216–235.
- Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 1998. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hughes, D. A. 2010. Tie traumasta tervehtymiseen. Tampere: PT-Kustannus.
- Hughes, D. A. 2011a. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Tampere: PT-Kustannus.
- Hughes, D. A. 2011b. Kiintymyspohjainen vanhemmuus ja perheterapia. Seminaari Tampere-talossa 3.-4.10.2011.
- Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2006. Turvaverkko vai trampoliini – sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Kalland, M. & Sinkkonen, J. 2007. Adoptoitujen ja sijoitettujen lasten psykoterapiasta. Teoksessa Schulman, M.; Kalland, M.; Leiman, A-M. & Siltala, P. (toim.). Lastenpsykoterapia ja sen vuorovaikutukselliset ulottuvuudet. Helsinki: Therapie-säätiö. Sivut: 438–447.
- Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1444.
- Laakso, M-L. 2011. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen merkitys lapsen itsesäätelyn kehityksessä. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim.). Taaperosta taitavaksi toimijaksi – itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Niilo Mäki Instituutti. Sivut 60–79.
- Pojjula, S. 2007. Lapsi ja kriisi. Helsinki: Kirjapaja.

- Puustinen-Korhonen, A. 2012. Lastensuojelu. Suomen Kuntaliitto
<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/lapset/lastensuojelu/Sivut/default.aspx>. 25.10.2012.
- Pösö, T. 2004. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Puonti, A.; Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.). Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. Sivut: 202–213.
- Ring, M. 2008. Vanhemmille. Teoksessa Becker-Weidman, A. & Shell, D. Auta lasta kiintymään. Tampere: PT-Kustannus. Sivut: 277–297.
- Ronkainen, S.; Pehkonen, L.; Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Räsänen, P.; Anttila, A-H. & Melin, H. 2005. Johdanto: Tutkimus menetelmien pyörteissä. Teoksessa Räsänen, P.; Anttila, A-H. & Melin, H. (toim.). Tutkimus menetelmien pyörteissä. Jyväskylä: PS-Kustannus. Sivut: 9–12.
- Räsänen, P. 2005. Havaintojen mittaus ja aineiston jäsentämisen metodologia. Teoksessa Räsänen, P.; Anttila, A-H. & Melin, H. (toim.). Tutkimus menetelmien pyörteissä. Jyväskylä: PS-Kustannus. Sivut: 85–101.
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.
- Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.
- Sosiaalihuoltolaki. 17.9.1982/710. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710?Search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki#highlight0>. 6.6.2011.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 2012. Lastensuojelu.
http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu.
25.10.2012.

HAASTATTELURUNKO

TAUSTAKYSYMYKSET:

Mies vai nainen

Ikä

Koulutus

Montako vuotta kokemusta lastensuojelutyöstä?

KIINTYMYSSUHTEeseen LIITTYVÄT ONGELMAT:

Miten hyvin omasta mielestäsi tunnet/tunnistat kiintymyssuhteeseen liittyviä ongelmia?

Millaisiin kiintymyssuhteen ongelmiin olet työssäsi sijaishuollon arjessa törmännyt? (esim. 3 yleisintä)

Miten nämä ongelmat ilmenevät arjessa ja lapsen käyttäytymisessä?

Mitkä kiintymyssuhteen ongelmista ovat helpoimpia kohdata ja miksi?

Mitkä haastavimpia ja miksi?

KIINTYMYSSUHTEEN ONGELMIIN VAIKUTTAMINEN JA ARJEN HELPOTTAMINEN:

Mikä auttaa? (eli miten itse toimii tilanteessa/mitä sanoo lapselle/miten helpottaa arjen sujumista/miten laukaisee tilanteet/ennaltaehkäisy)

ANALYYSIPOLKU

HAASTATTELUJEN LITTEROINTI

VASTAUSTEN YHTEENKOKOAMINEN KYSYMYKSITTÄIN

LUOKITTELU

SAMANKALTAISUUKSIEN JA EROAVAISUUKSIEN ETSIMINEN

HAASTATTELUJEN LITTEROINTI

En käyttänyt haastattelujen nauhoitusta, joten kirjoitin haastattelut ylös samantien. Heti kunkin haastattelun jälkeen tein ”puhtaaksi kirjoituksen” eli litteroin haastattelut.

VASTAUSTEN YHTEENKOKOAMINEN KYSYMYKSITTÄIN

Käytin tässä apuna haastattelurunkoani. Kokosin kaikkien haastateltujen antamat vastaukset sellaisinaan jokaisen kysymyksen alle. Käytin vastausten toisistaan erottamiseen värikoodeja.

SAMANKALTAISUUKSIEN JA EROAVAISUUKSIEN ETSIMINEN

Kokosin samankaltaiset vastaukset yhteen erilliselle paperille sekä toiselle paperille eroavat vastaukset.

LUOKITTELU

Luokittelin vastaukset sen mukaan, mitkä ongelmat saivat eniten vastauksia. Esimerkiksi 9 haastatellusta kuuden mielestä yleisin arjessa näkyvä kiintymyssuhteen häiriöstä johtuva ongelma oli luottamisen vaikeus.